NOTE

O COMPLETARE SINTACTICĂ

Citind *Aventurile lui Huckleberry Finn*, romanul lui Mark Twain, în frumoasa traducere a lui Petre Solomon, am întîlnit, la cap. XVIII, fraza următoare: „(Colonelul) era, după cum se zice, de familie bună și asta contează la oameni, ca și la cai, după cum spunea văduva Douglas, *despre care nu știu să fi zis cineva* că nu făcea parte din cea mai nobilă societate a tîrgului nostru". Eram în căutare de propoziții atributive pentru nevoile mele gramaticale de la cl. a VII-a și voiam să prind doi iepuri deodată: să citesc și cartea și să culeg și exemple. Am copiat fraza de mai sus și m-am uitat atent la propoziția atributivă. Am observat că expresia *despre care*, deși cu ea începe propoziția atributivă, totuși este complementul indirect nu al predicatului *nu știu*, ci al lui *să fi zis*, predicatul completivei directe care depinde de verbul *nu știu*. Cu alte cuvinte, pronumele relativ, care determină aici caracterul propoziției atributive, este complementul nu al unui verb din propoziția atributivă, ci al unuia din propoziția completivă, care depinde de cea atributivă. Am crezut la început că această construcție sintactică, deși pare foarte firească în versiunea românească, este totuși traducerea unei construcții din limba engleză. M-am înșelat însă: această construcție este foarte firească limbii noastre și am regăsit-o la mulți scriitori de-ai noștri și mai vechi și mai noi. Iată cîteva exemple:

„Ăst cuvînt minunat,
„*Pe care domnul lup auz că l-a învățat*,
„Trecînd pe lîngă sat . . .
„Pe mulți din dregători să plîngă i-a-ndemnat".
(Gr. Alexandrescu, *Lupul moralist*)

„Cînd huia în sobă tăciunele aprins, *care se zice că face a vînt și vreme rea*, sau cînd țiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului" . . . (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*, II).

„Pe la anul 1846, Bălcescu. . . a pornit în străinătate, unde a petrecut aproape doi ani, citind și notînd tot ce a putut găsi în biblioteci și în arhive despre viața și vitejiile lui Mihai-vodă, eroul *căruia plănuise să-i scrie istoria*" (I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*).

„. . .dar mai nainte de plecare, îl poftii ca să-i arate un loc *unde el zicea că se pot găsi mulți faguri de miere*, de cei ce plac așa de mult urșilor". (Al. Odobescu, *Rănică vulpoiul*).

„Ascultam și eu, în suflet cu tristețe apăsătoare, *care nu-ți poți da seama de unde vine*, cînd în jur e întuneric și bat cu putere picuri mari de ploaie". (I. Agîrbiceanu, *Din copilărie*).

Din toate aceste exemple se vede că propoziția atributivă începe cu un pronume sau adverb și este așa de strîns legată de propoziția următoare care-i este subordonată, încît pronumele sau adverbul relativ are rol sintactic nu în propoziția atributivă, ci în

BDD-A10399 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

cealaltă care urmează sau cu care este îmbinată. În toate exemplele, propoziției atributive îi este subordonată o completivă directă (*să fi zis cineva, că domnul lup l-a învățat, să-i scrie istoria, că se pot găsi mulți faguri de miere*) ori indirectă (*de unde vine*) sau o propoziție subiectivă (*că face a vînt sau a vreme rea*): propoziția atributivă este așa de organic legată de completiva sau subiectiva următoare, încît ele nici nu se pot analiza decît împreună.

Să încercăm totuși, pentru convingere, să analizăm separat propozițiile unei astfel de îmbinări, de exemplu cele din fraza luată din Grigore Alexandrescu: „Pe care domnul lup aud că l-a învățat"... Sînt aici două propoziții, după numărul verbelor la mod personal: *aud* și *a învățat*. Prima propoziție este „aud", a doua: „pe care domnul lup . . . că l-a învățat". Propoziția a doua este de două ori subordonată: prin pronumele *pe care* se leagă de „ăst cuvînt minunat", iar prin conjuncția *că*, de verbul *aud*. Ar însemna atunci ca propoziția „aud" să fie principală, întrucît nu se leagă de alta prin nici un cuvînt de legătură. În realitate, însă, deși *pe care* este complementul direct al verbului *a învățat*, totuși nu se poate introduce în propoziția a doua din cauza conjuncției *că*, ci rămîne în propoziția „aud". Încercarea aceasta de analiză a înfăptuit ceea ce am spus mai sus: că cele două propoziții sînt așa de strîns îmbinate, încît nu se pot separa, ci trebuie analizate împreună.

Nu este vorba aici de o intercalare a propoziției completive sau subiective în cea atributivă. O subordonată intercalată poate fi scoasă din îmbrățișarea propoziției de care depinde și așezată după aceasta. Așa chiar se și procedează la analiza frazei. Cred că pentru această îmbinare de propoziții trebuie să se găsească și o denumire specială. Ar fi potrivită denumirea de **sinteză atributivă** (grecescul synthesis = combinație, compunere, amestec).

Ca și în propozițiile atributive simple, pronumele relativ poate avea, în aceste **sinteze atributive**, diferite funcții sintactice. În exemplele date întîlnim: *care, căruia, pe care, despre care*, precum și adverbul relativ *unde*, care înlocuiește în exemplul dat pe *în care*. Limba noastră cunoaște astfel de **sinteze** sintactice nu numai în cadrul propoziției atributive. Am întîlnit o astfel de îmbinare de două propoziții în cadrul unei subordonate concesive: „*Oricîtă fericire ar fi crezut Pascu să-i vină din căsătoria asta*, chipul lui nu se putea lumina". (I. Agîrbiceanu, *Valea Dracului*) Expresia *oricîtă fericire* este subiectul completivei directe *să-i vină din căsătoria asta*, dar nu se poate introduce înlăuntrul acestei completive; ea rămîne în cadrul propoziției concesive cu care începe fraza, sau, mai bine zis, cele două subordonate de la început, concesiva și completiva, trebuie luate și analizate împreună: ele formează o **sinteză concesivă** de data aceasta.

Șirul acestor **sinteze** sintactice se poate lungi. Exemplele care vor fi date mai jos nu mai sînt luate din scriitori consacrați, dar cred că sînt corect formulate. Așa cum se va vedea, ele încep cu pronumele relativ *cine*, cu pronumele *oricine* care, deși nehotărît, are de multe ori valoare de pronume relativ, sau cu un adverb relativ (*unde, cînd, cum*).

Sinteză subiectivă: *Cine știm că a furat o dată* va mai fura probabil și a doua oară.

Sinteză completivă directă: Ca director aveam obiceiul să chem la mine *pe oricine aflam că a făcut dezordine.*

Sinteză completivă indirectă: *Cui mi s-a spus că nu-i convine subiectul dat* eu îi voi propune altul.

Sinteze circumstanțiale de loc, de timp și de mod: Am poposit cu toții acolo *unde scriitorul spune că s-a dat lupta între romîni și turci.*

Jandarmii au sosit *cînd toată lumea știe că hoții părăsiseră casa celui jefuit.*

Cum ni s-a recomandat să ne purtăm, așa ne-am purtat.

În toate exemplele date pînă acum, **sintezele** sintactice sînt formate din cîte două propoziții subordonate. Există și **sinteze** sintactice, în care prima propoziție este principală: **sintezele interogative**. Acestea încep cu un pronume, adjectiv sau adverb interogativ. Iată cîteva exemple:

Cine credeți că *a luat cel* dintîi cuvîntul?

Cărui elev spune clasa că *i s-a dat* notă mare pe nedrept?

BDD-A10399 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)

Cîte hărți anume și *ce planșe* ziceți că *a prezentat* fiecare dintre voi pentru expoziție?

Cînd spui că *a sosit* trenul?

În concluzie, există în limba română îmbinări de cîte două propoziții așa de strîns și de organic legate între ele, încît nu se pot analiza decît împreună. Astfel de îmbinări, care am propus să fie numite **sinteze sintactice**, încep fie cu pronume sau adverbe relative, fie cu pronume, adjective sau adverbe interogative, fie cu pronume sau adjective nehotărîte (*oricine, oricît, -ă*). Aceste pronume, adjective sau adverbe, deși au rol sintactic în cea de-a doua propoziție a **sintezei**, totuși nu se pot introduce în această propoziție din cauza conjuncției (*că* sau *să*) cu care aceasta se leagă de verbul primei propoziții, ceea ce face ca cele două propoziții să formeze o singură unitate sintactică, indivizibilă la analiza frazei. Majoritatea acestor **sinteze** sînt subordonate, cu excepția celor interogative.

Ion G. Diaconu

CÎTEVA PĂRERI DESPRE LIMBA LITERARĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-lea *

(I)

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, o dată cu înmulțirea cărților românești, scriitorii încep să manifeste — chiar dacă numai incidental — o serie de preocupări noi, deosebit de importante pentru discuția teoretică asupra limbii, asupra limbii literare în special. Gheorghe Șincai susținea, la 1783, poate pentru întîia dată la noi, *ideea de normare a limbii comune pe baza limbii cărților*. În prefața la *Catechismul cel mare* el mărturisește sîrguința deosebită pe care a depus-o la alcătuirea cărții, în care a folosit cuvinte din regiunile unde se vorbește mai bine românește „numai ca prin *normă* . . . să se îndrepte și să se sporească și limba noastră"[1].

În aceeași epocă apar și *cele dintîi preocupări teoretice privitoare la aspectul estetic al limbii scrise*. În cunoscuta sa gramatică, Ienăchiță Văcărescu subliniază aptitudinea limbii române pentru construcțiile împodobite, figurate: „*Îndestulată iaste limba noastră de alcătuiri figurate*"[2]. Ioan Molnar pune înaintea cititorilor, în manualul de retorică, „*învățătura graiului frumos și a vorbei împodobită*"; cartea urmărește să dea „povățuiri . . . cum poate limba ca să verse din rost cuvinte, nu cuvinte, ci mărgăritare, nu glasuri, ci tranadafiri"[3]. S-a trecut, deci, de la ideea limbajului fidel cu originalul (în traduceri) sau simplu și accesibil (în compunerile originale) la *concepția limbajului împodobit, stilizat*. Într-un prospect de tipărituri românești publicat în Ardeal, la 1795, se arată că apariția cărților proiectate „în limba prea vestitului neam rumînesc" va contribui, fără îndoială, la „*împodobirea stilului limbii*"[4].

Asemenea preocupări rămîn totuși izolate în secolul al XVIII-lea; în schimb — ele se înmulțesc mult și devin complexe în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În această jumătate de secol s-au înfiripat primele concluzii mai clare asupra conceptului de limbă literară, asupra raporturilor limbii literare cu limba comună, cu graiurile regionale, asupra cultivării, îmbogățirii și unificării limbii române literare, asupra existenței și delimitării stilurilor limbii.

Dacă preocuparea marilor scriitori privind limba română literară a fost semnalată în mai multe rînduri la noi[5] — mai ales aceea care depășește jumătatea secolului trecut — în schimb, pentru prima jumătate a aceluiași secol mărturiile culese sînt în general mai sărace, deși nu mai puțin importante. Aceste

---

* Nota de față a folosit o parte din materialul adunat de colectivul care întocmește, în prezent, la Institutul de lingvistică din București, Bibliografia limbii române literare.

[1] *Catechismul cel mare*. Blaj, 1783, p. 1—2.

[2] *Observații sau băgări de seamă asupra regulelor și orînduielelor gramaticii românești*. Rîmnic, 1787, p. 125.

[3] *Retorică adecă învățătura și întocmirea frumoasei cuvîntări*. Buda, 1798, p. 3 și 13.

[4] *Înștiințarea societății filosofești din Ardeal*. Sibiu, 1795 p. 1 și 3.

[5] Cf. îndeosebi studiul recent de sinteză și antologia lui Gh. Bulgăr, *Scriitorii români despre limbă și stil*. București, 1957, 271 p.

BDD-A10399 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 03:13:50 UTC)